

Csorba Zoltán

A FRANCIA KOMMUNISTA PÁRT KONGRESSZUSA

FÖLFELÉ A MÉLYPONTRÓL . . .

St. Ouen, Párizs munkáslakta külvárosa, még pontosabban a St. Oueni sportközpont volt a színhelye az FKP 25. kongresszusának, amelyre ez év február 6-a és 10-e között került sorra. Az ötnapos kongresszuson a Francia Kommunista Párt 600 000 tagságát képviselő 1722 küldött: A nemzet új tömörülése a többségért jelszóval kereste a választ a mélypontra jutott párt számos égető kérdésére: miért jutott az FKP mélypontra; kik a hibásak; hogyan tudja visszaszerezni az elvesztett bizalmat és tagokat; hogyan tud majd új tagokat toborozni; milyen stratégiával, mit kell változtatni, hogy a párt új lendületet kapjon? Egy sorsdöntő kongresszus volt az FKP 25. kongresszusa és több szempontból rendhagyó is, de ezekről majd az alábbiakban.

Az előzmények

A Francia Kommunista Párt története során tagságát illetően sohasem volt ilyen súlyos helyzetben, mint az utóbbi egy-két évben. A tavaly júliusi európai parlamenti választásokon a szavazópolgároknak mindössze 11,20 százaléka adta voksát az FKP-re. Legkisebb százalék ez a történelem során; az 1928-as mélypont 11,40 százalékot tett ki.

Bizonyos felmérések szerint a francia polgároknak csak 16 százaléka vélekedik kedvezően az FKP-ről. A tagság csalódása nyilvánvaló, és ennek okát sokan abban látják, hogy elmúlt az az idő, amikor az FKP egy társadalmi berendezés-alternatívával reményt keltett. Ebből a szempontból minden perspektíva nélkül maradt, hiszen az FKP, igaz a szocialista párttal koalícióban, de hatalmon volt, a kommunista miniszterek is részt vettek a kormányban, de az 1981 előtti ígéretek közül bizony vajmi kevés valósult meg. Elsősorban ez okozta a tagság csalódását.

Emiatt az áldatlan helyzet miatt viharos pártvita előzte meg a kongresszust. Az FKP KB határozati javaslatát a tagság 10 százaléka nem fogadta el vagy tartózkodott a szavazástól. A nézeteltérések a tag-

ságban a következő kérdésekkel kapcsolatban támadtak: a baloldali egysége, a kommunisták kapcsolatai a szocialista párttal és a többi baloldali párttal, az FKP viszonyulása a szocialista országokhoz, a párton belüli demokratikus centralizmus elvének továbbfejlesztése, az osztályharc a mai Franciaországban, a gazdasági válság okainak elemzése, a kiütkeresés a francia színezetű szocializmusért... A párttagságban olyanok is akadtak, akik a pártvita során az előállt helyzetért a párt legfelsőbb vezetőségét hibáztatták, mitöbb Georges Marchais főtitkárt, hiszen 1972 óta, amióta ő az FKP főtitkára majd 10 százalékkal csappant a tagság létszáma.

Ilyen előzmények után viharos (a francia ellenzéki lapok egyenesen dramatikus kongresszust vártak), de mindenesetre az előző kongresszusokhoz viszonyítva — ahol többnyire forgatókönyvszerűen simán folyt le a munka — rendhagyó kongresszus volt várható.

És az is volt. Habár a kongresszus első napjától kezdve érezhető volt a pártvezetőség igyekezete, hogy a lehető leghiggadtabb hangnemben folyjon a munka, hogy elejét állja a „kilengéseknek”. Ez abból is látszott, hogy a küldöttek között, de a KB tagjai között is „ki voltak osztva a szerepek és a szereplők” akiknek reagálniuk kellett a „kilengő felszólalásokra”, „oltaniuk kellett a tüzet”, hogy a kongresszus menete a meghatározott, nyugodtabb mederbe terelődjön. Ehhez a törekvéshez, hogy higgadtabb hangnemben folyjon le a kongresszus, tartozik az is, hogy az FKP vezetősége a kongresszus első napjától kezdve egy eleve bíráló, hogy ne mondjuk, ellenséges álláspontot vett fel a kongresszust kísérő sajtóval szemben (kivéve persze a L'Humanité az FKP lapját), mert a sajtó szerintük — persze mindenképp ez a francia sajtóra vonatkozik — kommunistaellenes hangnemben írt, szenzációhajhász módon igyekezett lejárni a Francia Kommunista Pártot.

Georges Marchais főtitkár megadta a hangnemet

A hangnemet a kongresszus első napján felolvasott, minden tekintetben kimerítő beszámolójával Georges Marchais főtitkár adta meg. A 198 oldalas beszámoló, amit a főtitkár több mint öt óra hosszan át olvasott fel választ adott sok kérdésre, sok kételyre, meghatározta az FKP tevékenységi körvonalait a jövőt illetően, valamint stratégiájának és programjának lényegét.

A párt jövőjének vonatkozásában a beszámolóból világossá vált, hogy az FKP a következő időszakban is megőrzi a legutóbbi, 1979. évi kongresszusán meghatározott politikájának fő irányvonalait. Az is világos lett, hogy az FKP a jövőben sem lesz semmivel nyíltabb, hogy határozottan visszautasítja a pártot és a vezetőséget ért bírálatokat.

S a leglényegesebb: a hibákért, a mulasztásokért, a lemaradásért, a hanyatlásért Marchais főtitkár mást és másokat okolt. Az általános gazdasági és társadalmi válságot, továbbá a szocialista pártot, a szocia-

lista kormányt és Mitterand elnököt. Igaz, rámutatott, hogy képtelenség, ellentmondásos lenne azt állítani a két súlyos választási vereség után, hogy a párt stratégiája helyes volt, Marchais helyet adott annak a véleménynek, hogy a kommunista párt késve alkalmazkodott az új körülményekhez, a társadalmi változások okozta új helyzethez. De a hibákért elsősorban másokat okolt: „A szocialista és a kommunista párt közös programja illúzió volt — mondta Marchais —, mert a szocialista párt már 1977 óta inkább a szociáldemokrata irányzatot követi.” Marchais szerint Mitterrand annak köszönhetette az 1981. évi választásokon elért győzelmét, hogy a francia nép változásokat akart. „De Mitterrand, miután hatalomra került — mondta Marchais — nem tartotta tovább magát a közösen meghatározott programhoz, sőt a szocialista kormány még az 1981-ben elfogadott szociális intézkedéseket is szétforgácsolta, részben pedig meg is semmisítette.”

A kommunista párt ezekkel a bírálatokkal, ezekkel a kongresszuson elhangzott szavakkal végleg ellenzéki pozícióra helyezkedett a kormánnyal, a szocialista párttal és Mitterrand elnökkel szemben. Kimondta a végleges szakítást.

Demokratikus társadalmi berendezés

Beszámolójában Marchais élesen bírálta a francia alkotmányt is, amelyet „antidemokratikusnak, szinte monarchikusnak” nevezett, amelynek lehetőségeivel, vagy hiányosságaival Mitterrand elnök is, miután hatalomra jutott, alaposan visszaélt.

Georges Marchais ezért 9 pontban előterjesztette javaslatát a demokratikusabb társadalmi berendezés érdekében. Javasolta, hogy Franciaország elnökét a jövőben a hétéves mandátum után ne lehessen újraválasztani; az elnökválasztások második körében szerepelhessenek ismét mindazok az elnökjelöltek, akik a szavazatoknak több mint 10 százalékát kapták, hogy a kormányfő elnököljön a kormánytanácsban és ne a köztársasági elnök; hogy a kormány legyen felelős a nemzetgyűlés előtt; javasolta az alkotmányos tanács feloszlatását; három pontban a nemzetgyűlés szerepének erősítéséért szállt síkra, és a 9. pontban a fokozottabb decentralizációért.

A fent felsorolt javaslatok, illetve a demokratikusabb társadalmi berendezés kiépítése egyik tétele a szocializmusépítés francia változatának. Ennek másik tétele, mint ahogy azt Georges Marchais kifejtette, a gazdaság felújítása, a gazdasági rendszer megváltoztatása, a termelés növelése és a kapacitások jobb kihasználása. Ennek érdekében a francia kommunistáknak harcolniuk kell a tőkés rendszeren alapuló termelési viszonyok ellen, ami fő oka a gazdasági válságnak. „Az egész kapitalista világ válságban van, és Franciaország politikai kötődése a többi kapitalista országhoz még érzékenyebbé teszi gazdasági helyzetét. Mindenekelőtt az Egyesült Államokhoz való kötődésünkre gondolok. A

szakértők felmérése szerint már 1986-tól gazdasági nehézségek rázkódtatják majd meg az USA-t, és ennek súlyos következményei lesznek országunkra is. Miért titkolják ezt a franciáktól? Holnap majd magyarázkodhat a kormány, hogy egy újabb tőlük független gazdasági sokk történt, és ez az új sokk majd rákényszerít bennünket az újabb, a munkásosztály szempontjából hátrányos ipari változásokra, újabb áldozatokra” — mondta Marchais.

Marchais beszámolójában több ízben is foglalkozott az öngazgatással, pontosabban a demokratikus öngazgatású szocializmus elvével, mint a francia színezetű szocializmus jövőjével. Nem világos azonban, hogy milyen öngazgatási rendszert szándékoznak a francia kommunisták kiépíteni. És meglepő, hogy sehol sem említik az egyetlen országot, ahol öngazgatási szocialista rendszer létezik — hazánkat.

A szocializmusépítés francia változatának tételeihez tartozik továbbá Marchais meghatározása szerint az is, hogy gyökeresen meg kell változtatni a munkafeltételeket, el kell érni a munkások nagyobb részvételét az igazgatásban, valamint alkalmazkodni kell az új technológiai forradalom adta helyzetéhez, és ezért szükséges a munkások átképzése. Mindezek érdekében fokozni kell a harcot a kommunistáknak saját környezetükben, munkahelyükön, szervezett és konkrét akciókat kell indítaniuk. A jövőben nagyobb szerepet kell kapniuk és vállalniuk a pártsejteknek, és létfontosságú cél — Marchais szavai szerint —, hogy mind több munkást toborozzon a kommunista párt soraiba.

Külpolitikai álláspontok

A külpolitikai álláspontokról szólva Marchais rámutatott, hogy a Francia Kommunista Pártnak harcolnia kell mindennemű külső beavatkozás, dominancia ellen, valamint határozottan síkra kell szállnia a fegyverkezési hajsza ellen.

Egyébként a beszámolóban a nemzetközi helyzettel foglalkozó része aránylag rövid és hiányos. Itt is jelen van a válság témája, ez egyébként a beszámoló vezérmotívuma. Az FKP főtitkára szerint azonban a kelet-európai szocialista országokban nincs válság, illetve „a szocialista országokban nem lehet válságról beszélni olyan értelemben, mint a nyugati tőkés országokban”, állapítja meg Marchais, majd hozzáfűzi, „a szocialista országokban átmeneti nehézségek tapasztalhatóak, s míg a nyugati tőkés országokban a rendszer változtatásában kell keresni a kiutat, a szocialista országokban a kiút a rendszer nyújtotta lehetőségek nagyobb kihasználásában rejlik”. Marchais rámutat, hogy a szocialista országokban kifejezettebb a demokrácia, és hogy a munkások egyre inkább részt vesznek az igazgatásban.

A kongresszust megelőző pártvita során elhangzott olyan vélemény, bírálólat is, hogy az FKP „nem lehet alárendelt viszonyban a szocialista

országokkal”. Válaszolva erre a bírálatra Marchais a következőket mondta: „Ha ez azt jelenti, hogy szakítani kell ezekkel az országokkal és pártaikkal, legjobb, ha világosan kimondjuk, hogy ez nem jön számításba.” Majd hozzáfűzte, hogy az FKP viszonya nem feltétel nélküli viszonyulás, hogy a francia kommunisták minden határozatot függetlenül és Franciaországban hoznak meg, és hogy „nem létezik egy központi párt, amely tömöríti és vezeti a világ szocializmusért harcoló erőit”. A más pártokkal fenntartott kapcsolatok a kölcsönös megértés, a függetlenség és a be nem avatkozás elvén alapulnak, szögezte le Marchais.

Pierre Juquin és az újítók

A Francia Kommunista Párt XXV. kongresszusáról szólva külön tejezetet érdemel az úgynevezett újítók csoportja. Ők voltak azok, akik a vezetőség álláspontjától eltérő hangnemben szóltak, és kifejezetten bírálták a vezetőséget a mulasztásokért. Ők voltak azok, akik az előzetes pártvita során nem fogadták el az FKP KB határozati javaslatát.

A kongresszust kísérő számos francia újságíró számára, főleg a jobb oldali lapok tudósítói számára mellesleg az egyetlen téma az volt, hogy mi lesz az újítókkal, hogyan számol le velük a párt vezetősége. Egyesek írásaikon keresztül azért szurkoltak, hogy a kongresszuson egy végső szakadást hozó leszámolás történjen, ami végképp lejártná az FKP-t.

Az újítók csoportjának legjelentősebb képviselője Pierre Juquin. Juquin korábban az FKP KB szóvivője volt, de az előzetes vitában nem fogadta el a határozati javaslatot, ő volt az egyetlen a KB tagjai közül, aki ilyen álláspontra helyezkedett.

„Ezentúl is a többség határozataihoz tartom magam, és ezeket fogom érvényesíteni”, emelte ki felszólalása elején Juquin, azonnal rámutatva, hogy az eltérő vélemény még nem jelenti a véglegesített nézetkülönbséget. Higgadtan és megfontoltan kifejtette véleményét a demokratikus centralizmus elvéről. Már a kongresszus előtti vitában is ennek az elvnek az elmélyítését követelte, és ez volt az egyik tétel, amely miatt nem fogadta el a határozati javaslatot. „Sémákkal nem nyerjük meg a harcot, a kommunistáknak olyan szükségük van a vitára, mint az emberi szervezetnek a levegőre, az oxigénre” — mondta Juquin, majd hozzáfűzte: a demokratikus vita és az ellenzékieskedés két különböző dolog, és a kettőt nem szabad összetéveszteni.

Akárcsak a francia kommunisták többsége, Juquin is bírálta a Szocialista Pártot és síkraszállt azért, hogy az FKP-nek egy másmilyen társadalmi rendszert kell felkínálnia a francia népnek, egészen másilyent, mint amilyent a jobboldal és jelenleg a szocialisták előtérbe helyeznek.

Azért is síkraszállt azonban, hogy a kommunista pártnak nem szabad eltávolodnia az időszerű társadalmi folyamatoktól, a hagyományos

politikai harctól, hanem az adott politikai jelenben kell tartózkodnia és megtalálnia helyét. Juquin felszólalása során is megismételte azt az elvet, hogy a kommunista párt „nem tart lépést” az időszerű folyamatokkal, nem alkalmazkodik az adottságokhoz és hogy állandóan késik. „Késtünk 1956-ban, 1968-ban és 1979-ben, s ezek a késések sokba kerültek” mondta. Véleményem szerint, emiatt az FKP-nek kétségtelenül változtatnia kell magatartásán.

Pierre Juquin a kongresszuson is lényegében megismételte korábbi téziseit, de ezúttal sokkal-sokkal higgadtabban, mértéktartóan. Érezhető volt elővigyázatossága, hogy ne adjon okot a KB-ből való kizárására.

Ennek ellenére szinte mindenki biztosra vette, hogy sem Juquin, sem Felix Damette — aki sokkal hevesebben szólalt fel a kongresszuson és szinte kiprovokálta a replikázók beavatkozását —, sem Marcel Rigout — aki ugyan a kongresszuson nem szólalt fel, de az előzetes vita során annál hevesebben fejtette ki bírálatait —, nem maradnak az új központi bizottság tagjai.

„A Francia Kommunista Pártban nincsenek fejedáaszok”

De elsőrangú meglepetés történt. Mint ahogy azt az egyik francia újságíró találóan megjegyzte, „a tábornokok maradtak, az ezredeseket nyírták ki”, azaz: Pierre Juquin az 1717 szavazatból 1265-öt, Felix Damette 1320-at, Marcel Rigout pedig 1328 szavazatot kapott, és mindhárman tagjai maradtak a 150 tagú új központi bizottságnak.

„A Francia Kommunista Pártban nincsenek fejedáaszok” — magyarázta Georges Marchais főtitkár, majd hozzáfűzte: „A három elvtársat, noha a többségtől eltérő véleményt fejtettek ki, a kongresszus újból megválasztotta. Ez precedens nélküli eset. De felhívom a figyelmet, hogy ez a precedens nem jelentheti azt, hogy a jövőben gyakorlattá válik kongresszusainkon...”

Juquin tehát nem jutott arra a sorsra, mint Roger Garaudy, akit eltérő véleménye miatt 1970-ben az FKP XVII. kongresszusán (akkor Garaudy volt az egyetlen, aki szembeszállt a vezetőséggel, most pedig egész csoportról volt szó), kizárták a Központi Bizottságból. Juquin maradt a KB tagja, de az újonnan megválasztott 150 tagú Központi Bizottság akkora bizalmat már persze nem szavazott neki, hogy megőrizze helyét a Politikai Bizottságban is.

Marcel Rigout, a volt koalíciós kormányban szintén miniszter volt és a kongresszuson szinte biztosra vette, hogy kizárják. Ő volt ugyanis a Haute Vienne föderáció titkára, amely a kongresszust megelőző vitában a legélesebb hangon szólt. Felelősségre vonta a vezetőséget az FKP hanyatlása miatt, és föderációja egyike volt a három közül, amely a határozati javaslat ellen szavazott. A kongresszuson Rigout nem szólalt fel, helyette Ellen Konstans beszélt. Ő tolmácsolta a föderáció véle-

ményét, mellesleg a KB újítók csoportjának tagjai közül ő szólalt fel elsőnek a kongresszuson. És ő lett az áldozat — nem maradt a KB tagja, visszaküldték a bázisba.

Felix Damette Dél-Korzika föderációjának titkára (föderációja szintén a határozati javaslat ellen szavazott) a kongresszuson is élesen bírálta a párt eddigi stratégiáját és a vezetőséget is. De maradt a KB tagja, mert ő is, mint Juquin és Rigout végül beleegyezett és szavát adta, hogy maradéktalanul tartja magát a többség által meghozott határozatokhoz.

Yvan Tricart volt egyike azoknak, akik a volt KB tagjaként a határozati javaslat ellen szavazott. Őt föderációja, Essone buktatta meg, amely nem támogatta ismertetett álláspontját. Ezek után nem is maradhatott a KB-ban. Alain Annicibile, a volt KB egyik legfiatalabb tagja, Marchais egyik kedvence volt. De ő is az újítókhoz csatlakozott és... vissza a bázisba! Hasonlóképpen járt Marc Zamechei és Francois Asensi is, akik az újítók most már csak volt KB-tagjai.

Ennyit az újítókról és sorsukról. A párt vezetősége feltételes bizalmat szavazott nekik. Legalábbis a fő képviselőiknek. Valószínű, hogy az elkövetkező időszakban enyhébbek lesznek, és azzal igazolják majd a bizalmat, hogy maradéktalanul síkraszállnak a programért és azért a stratégiáért, amelyet a kongresszus többsége elfogadott. De meg kell jegyezni, hogy jelenlétüknek, felszólalásaiknak és új téziseiknek köszönhetően az FKP XXV. kongresszusa dinamikusabb, mozgalmasabb volt, mint bármelyik az eddigiek közül. És függetlenül attól, hogy a kongresszus végső sorban leszámolt velük — az újítók új életerőt adtak a pártnak.

Továbbra is Georges Marchais

Ami az új főtitkár megválasztását illeti, nem született meglepetés. Az FKP főtitkára továbbra is Georges Marchais maradt.

Mindent összegezve: a francia kommunisták ezen a sorsdöntő kongresszusukon úgy döntöttek, hogy ellenzéki politikát folytatnak, hogy hátat fordítanak a baloldal egységének, a Szocialista Pártnak és önállóan, csak saját programjuk alapján próbálják tömöríteni soraikat a végső cél érdekében: a francia színezetű szocializmus kiépítése érdekében. Egyelőre azonban a mindössze 600 ezres tagsággal, a legutóbbi szavazáson elért eredménytelenséggel, amikor a szavazópolgároknak csak valamivel több mint 11 százaléka adta le voksát az FKP-ra, ehhez jelenleg még túl gyenge a Francia Kommunista Párt.

Georges Marchais főtitkár zárószavai szerint azonban ez a kongresszus új lendületet adott a pártnak és a francia kommunisták meg vannak győződve róla, hogy elmozdulnak a mélypontról, és hogy az FKP-re már a közeljövőben sikeresebb időszak vár.

*

A kongresszus óta máris volt egy „próbavizsgálója” a francia kommunistáknak: a márciusi megyei választások. Ezeken a választásokon még nem volt tapasztalható előrelendülés a tagság számát és a párt befolyását illetően. Lényeges pozitív változás az elmúlt két, két és fél hónap alatt tehát nem történt.

De a mélyre hatóbb értékeléshez — hogy mennyire helyes a kongresszuson meghatározott program, mennyire mozgósító a stratégia — mindenesetre hosszabb időszak eltelte szükséges.